

Mihail Sadoveanu

Despre Balta Icoanei

Cum era Bucurestii odinioară?

Poveștile din crîșma lui tata Pascali vorbeau despre o mulțime de lucruri. Boieri și domni vechi, zurbave neconținute, petreceri și serbări cum nu se mai fac acuma, oști după oști străine, focuri grozave, omoruri și hoții și alte multe de mirare împrejurări.

Am mai aflat apoi acolo un lucru pe care nu era greu să mi-l închipui și singur: că Bucureștii de azi este un oraș cu totul și cu totul altul decît vechea cetate. Aproape nimic din ceea ce era n-a mai rămas. Ici-colo cîte o biserică; într-un colț al orașului modern o clădire în stilul veacului trecut, albă cetățuie care cuprindea odată multe bogății și îmbielșugată viață. Încolo, viforul vremurilor nouă a ras totul; trăim acum pe un cimitir: orașul nou fierbe și se zbuciumă pe vetrele risipite ale părinților.

- Eu eram așa, băietaș, pe vremea Zaveriei, zicea într-un rînd moș Silivestru. Ce era prin mahalalele noastre!... Cînd pornea vînt de primăvară și se topeau nămeții, trebuia să punem armăsarii la telegi ca să răzbatem prin noroaie. Dar era bine, că aveam telegari... Parcă pe poduri era mai bine? Se grămădea pe sub scînduri apa, și cînd treceau butcile boierești, țîșnea noroiul în toate părțile ca din tulumbe. Ieșeam de mare nevoie, ori mînau pe oamenii noștri cazacii, ca să iasă cu carăle pentru împărăție. Iar cînd era liniște, puneau toți lacăt la porți, ridicau sara obloanele la ferestre, puneau pe dinăuntru drugi groși la uși, și numai zăvozii rămîneau pe afară, ca să păzească averea... Ici-colo cîte un străjer răcnea. Pe urmă tăceau toți. Lătrau numai cîinii. Și nu cutezau decît crăișorii să umble pe furiș pe subt uluci, prin întuneric. Despre felinare și alte înlesniri, nici pomină!

Astfel își aducea aminte taica Silivestru, sorbind pelin. Vorbirea și amintirile îi erau încurcate; se oprea, se uită la pahar, pornea iar, se înturna îndărăt; și deși mărturisea ticăloșia vremurilor din trecut, îi era plin de regret glasul: pentru el acelea erau timpurile cele bune!

Capitanul Toma părea un om mai civilizată. A ridicat capul și a încercat să ia apărarea prefacerilor. Zimbea cătră noi; era sigur că-i sîntem aliați.

- Vorbești tu, nene Silivestru, ca un om înapoiat! Mie îmi spui cum era? Ei, cum era? De ce-ți tremura așa glasul și parcă oftezi? Era noroi, erau cazaci și turci, era întuneric și nacaz, și dumneata oftezi? Apoi bine, neică, și eu știu ce era. Creșteam noi cu doici, cu slugi țigance, ne uitam pe ferestre cînd duruiam căleștile, vedeam robi masalagii purtînd pe grătare, în spate, cîrpile muiate în catran, stam dezbrăcați, părăsiți de părinți, și slugile, ca să ne liniștească, ne îngrozeau cu povești de pe lumea cealaltă, cu stafii, cu moșul care ia copiii în traistă, cu muma pădurii... Vai de noi! Stăteam holbat într-un colț, nici nu suflam, ș-o țigancă neagră parcă descînta spaima...

- Ei și ce? îl întrerupse batjocoritor moș Pascali. Nu-ți place? Ce vrei?

- Nu vreau nimic. Eu spun cum era.

- Ce? și nu era bine? Poate voiești dumneata să spui că nu sînt stafii și nu umblă duhuri? Nici atîta n-ai învățat cît te-ai făcut căpitan și cît ai petrecut pe lumea asta? Rușine! Ești alb colilie și încă n-ai aflat adevărul!

- Ce-ce-ce tot îi dai? strigă mîniat deodată căpitanul, și-și ridică în lumină degetele înmănușate. Ce alb colilie? ce rușine? ce adevăr? Știi dumneata ce-i pe lumea asta? Știi dumneata ce este adevărul? Ce e adevărul?.. Spune, ce e adevărul?

- Lăsați, frate... zise visător taica Silivestru, și duse cana la gură. Ce vorbiți dumneavoastră de acestea?.. Să spun eu mai bine...

- Ce să ne spui? zise Pascali gros, răsfrîngîndu-și cu nemărginit dispreț buzele. Ce să ne spui? Mai bine taci. Adevărul? Ce e adevărul? urlă el cu înflăcărare. Ce-ți bați joc, domnule? Ce crezi dumneata? Mie mi-a spus tăica al meu: Mă copile, zice, aici în București sînt locuri necurate... Dacă mi-a spus el,

ce vrei? Vrei să spui că nu-i adevărat? Și ce locuri necurate sînt? Mă, zice, a fost odată un cutremur mare pe vremea lui Caragea și a crăpat Bucureștii în două locuri, în mahalaua Sloboziei și în dosul Mitropoliei! Ș-a ieșit, mă, păcură, - de unde? din vîltoarele iadului, de unde chinuiește Necuratul pe necredincioși.

Taica Pascali privi crunt pe căpitan; căpitanul încerca să rîdă.

- Ce face? vrei să rîzi? Să te ferească Dumnezeu! Am fost eu pe unde-i acu strada 11 Iunie, cu taica și mi-a arătat crăpăturile rămase de la cutremur... Atunci a căzut Turnul Colței și multe clopotnițe de biserici... Cam prin acele vremuri a fost și ciuma; au fost și focuri; toate pentru bunătatea oamenilor!... Ce?

- Acu nu mai este ciumă... mormăi căpitanul.

Taica Pascali începu a rîde cu milă.

- Nu este ciumă? Este, da' se chiamă altfel... Finanțu!

- Cine?

- Ministru de Finanț!

- A, da! aproba înveselit căpitanul, opozant din temperament.

- Apoi dacă-i da, ce mai vorbești? se rînji la el urît taica Pascali. Cînd îți spun eu, să nu crezi? Uite, au ieșit drojdiile iadului, au căzut turnurile și altele au fost. Eu și stafie am văzut. Dumnealui e om de moda nouă, nu crede și se face viteaz, da' cînd era copil credea. Atunci era mai cuminte!... Cei din jur începură să rîdă. Căpitanul plecă fruntea. N-avea gust de ceartă în sara aceea. Ba mi se părea că paradă de necredință făcuse mai mult din pricina noastră. De aceea își scoase mînușile și gusta prelung din pelin, apoi zise cu un glas blînd:

- Bine, Pascali, de ce te superi degeaba? Eu parcă zic că nu este nimic?... Îmi pare rău... Eu am vrut să spun că azi copiii altfel se cresc... Azi doici nemțoaice, azi guvernante franțuște, azi altfel merge...

- Și e bine? strigă dîrz taica Pascali.

- Eu parcă zic că-i bine? De ce te superi?

- Eu mă supăr? cine ți-a spus? vorbi cu adîncă mirare crișmarul.

- Bine, bine, lăsați, se amestecă și meșterul vechi, - spune, taica Pascali, cum a fost cu stafia.

- A, cu stafia... Hm... (Trase tabac pe nas dintr-o cutiuță neagră). Știți unde-i acu grădina Icoanei. Dumnealor nu știu, că-s oameni noi. Unde-i acu grădina Icoanei, era o mocirlă mare, un fel de baltă... Veneau și rațe sălbatică primăvara. Din balta aceea curgea un pîrău prin Scaune, la Sfîntu Gheorghe... În preajma grădinei de la Sfîntu Gheorghe era atunci stuf mult, erau sălcii, era apa - un fel de lac, și de acolo iar curgeau pîraie în Dîmbovița... Pe-un pîrău era și o moară... Domnilor! acumă nimica nu se mai cunoaște. Acumă umblă cu bastonul dumnu căpitan prin grădina Icoanei; acu este statuie alături; dincolo e o școala de călugarițe... Eu toate le-am văzut. S-a întins orașul, s-a prefăcut, apele au secat... Și erau acolo, cum spun, noroaie și apa, nimene nu putea trece. Și-n fiecare noapte, între zilele Paștilor și Înălțare, se arăta o lumină în sorburi... Umbla lumina de colo-colo. Și cînd era lună, se vedea așa o arătare; era o umbră, ca un abur. Umblă pe lîngă lumina aceea. Uneori parcă că umbra înalță lumina; alteori părea că umbra iese din văpaia luminii aceleia... Rari oameni îndrăzneau să se oprească acolo și să privească. Cei care treceau, mai curînd își ridicau pulpana hainei și-și acopereau ochii, și înconjurau pe departe... Cîteodată cîntă umbra aceea. Cînta încet - era așa o cîntare trăgănată, parcă era turcească, și înceată și lină, abia s-auzea. Într-o noapte a stat pe loc lumina și umbra s-a dus la mănăstirea Icoanei și a sunat clopotul: L-a auzit toată lumea. A sunat o dată, greu, și a vuit multă vreme...

- L-a sunat stafia?

- Firește! îmi răspunse cu adîncă încredințare căpitanul!

- Și dacă aude și aude, dacă vede și vede frica oamenilor, se apucă un călăreț domnesc și vine în mahala și cuvîntează așa: Fraților creștini, mă duc să văd ce-i cu focul și cu umbra. Îmi dau mahalagiii un leu de nume. Pe oșteanul acela îl chema Nae Pantofaru. Era fecior de negustor, dar nu-i erau acasă

toate mințile. S-a dus și s-a ispovedit, a luat sfânta împărtășanie, preotul i-a binecuvântat calul; a tras sabia din teacă și s-a dus pe înserate la marginea bălții. N-a îndrăznit lumea să se apropie. Numai așteptau toți pe la porți, veste. Era întuneric mare. Și s-a aprins pe apă lumina și s-a înălțat umbra. Oșteanul a dat pîteni calului și a intrat. L-a auzit lumea strigînd și îndemnînd calul. Pe urmă s-a făcut liniște. Flacăra și umbra au pierit. Au venit oameni, și strigau: Mă Nae! n-auzi, mă băiete, unde ești?... Nea Nae nu mai răspundea. L-a dus la adîncuri stafia, l-a tras sorbul și s-a scufundat cu cal cu tot... Zicea preotul că se cufundă, se cufundă pînă în partea cealaltă, - îi trebuie o sută de ani... Acu vra să zică el încă n-a ajuns, - iar noi deasupra am alungat apele, am făcut grădină și-am pus statuie: iar în fundul pămîntul se tot afundă feciorul pantofarului...

Moș Pascali se întoarse cu ochii tulburi și înlăcrimați spre căpitan:

- Este ori nu este?

- Este! răspunse cu umilință căpitanul Torna. Acestea toate au fost mai demult, cum le spui...

Se făcu o clipă de tăcere, și cealaltă, fantoma clădirii, baba lui taica Pascali, oftă lung și chinuit, parcă-și dădea duhul. Pe vremea cu stafia din balta Icoanei poate-și punea și dumneaei mușcată la ureche și aștepta în umbra ulucilor pe un fecior pe care-l chema Pascali. Nu era acesta; era altul. De atunci s-au secătuit bălțile și tinerețele...

Bordeienii, 1912

(M. Sadoveanu, *Despre Balta Icoanei*, în Id., *Cincizeci de povestiri*, Minerva, București, 1984, pp. 118-122)